

Tibor Noé Kiss: Inkognito

[PM/31 ADMIN](#)

Inkognito

Ei-tiedetty sukupuoli – MIRVA KARKINEN (16.3.2021)

Unkarilaisen Tibor Noé Kissin esikoisteos *Inkognito* (Kustantamo S&S, 2021) julkaistiin kotimaassaan jo vuonna 2010, mutta teoksen suomennos tuli markkinoille vasta alkuvuodesta 2021. Koska Kissin omaelämäkerrallinen romaani kertoo transsukupuolisuudesta, siihen liittyvistä sosiaalisista paineista sekä virheellisistä ennakkokäsityksistä, teoksen ei toivoisi olevan enää ajankohtainen yli vuosikymmen alkuperäisen julkaisun jälkeen. *Inkognito* on kuitenkin valitettavan ajantasainen kirja, jonka esilletuoma diskriminaatio useissa erimuodoissaan on myös nykypäivän transsukupuolisille arkipäivää.

Tibor / Noémi viettää lapsuutensa ja nuoruutensa rakentaen itselleen uraa ammattijalkapalloilijana. Jatkuva harjoittelu ja otteluissa pärjääminen muodostuu Noémille keinoksi saavuttaa ankarien ja etäisten vanhempiensa hyväksyntä. Kaikki kuitenkin muuttuu, kun Noémi alkaa tuntea itsensä ulkopuoliseksi miesten joukkueessa ja päättää lopettaa urheilun. Päätökseen tyytymätön ja raivostunut isä

tarttuu vasaraan ja lyö kotitalon hissinoveen yhdeksän reikää. Ammattuurheilusta eläköitynyt Tibor / Noémi ei uskalla järkyttää vanhempiaan puhumalla transsukupuolisuudestaan, vaan ryhtyy etsimään todellista identiteettiään salassa.

Kissin romaani rakentuu lyyrisistä virkkeistä ja tajunnanvirtamaisesta kerronnasta. Kiss käyttää esimerkiksi rappeutunutta ja lahoavaa miljöötä Tiborin / Noémin päänsisäisen melankolian ja epämääräisen sukupuoli-identiteetin kuvaamiseen. Symboliset elementit muodostavat vertauskuvien ja metaforien verkoston, jonka keskellä Tibor / Noémi yrittää epätoivoisesti saada vastausta yhteen ainoaan kysymykseen: *Olenko minä mies vai nainen?*

Vastaus vaihtelee sen mukaan, keneltä kysyy. Nettitesti antaa tulokseksi sukupuoli-identiteetin häiriön ja kertoo päähenkilön olevan "mahdollisesti transsukupuolinen, joka on melkein androgyyni (Kiss 2021, 126)." Sivullisten mielikuvissa Tiborin alterego Noémi sen sijaan luokitellaan samaan kategoriaan hulluuden kanssa. Viranomainen taas puhuttelee häntä ensin herraksi ja sitten neidiksi, eikä Tibor / Noémi lopulta itse oikeastaan tiedä mitä nimitystä käyttää sukupuolestaan tai statuksestaan. Jatkuvasti vaihtuvat määritelmät sotkeutuvat toisiinsa ja aiheuttavat hämmennystä niin päähenkilössä kuin sivullisissakin. Arkisten asioiden monimutkaistumiseen ei tarvita monisivuisia kaavakkeita tai keskustelua lääkärin kanssa, sillä jo pelkkä visiitti kenkäkauppaan riittää pistämään niin päähenkilön kuin sivustaseuraajienkin ajatukset sekaisin:

"Ooksä kundi? Nahkatakkinen mies mulkoili minua tiskiini nojaten. [- -] Hänen tyttöystävänsä tuijotti lattiaa, kassatyttö näyttöä. Turvamies siirtyi lähemmäs. Tiedämme kaikki vastauksen, ei minun tarvitse sanoa mitään, ajattelin. Mutta se ei riittänyt miehelle. Sä olet pervo (Kiss 2021, 60)."

Teoksen nimi "Inkognito" viittaa latinan kielen sanaan *incognitus*, joka tarkoittaa ei-tiedettyä. Nykykielessä esimerkiksi latinasta johtuvalla italian termillä *incognito* viitataan tuntemattomaan tai tietyissä yhteyksissä outoon sekä hämäräperäiseen. Kaikki nämä käännökset sopivat Tiborin / Noémin sukupuoli-identiteetin kuvaukseksi, sillä transsukupuolisuuden määritelmä on tänä päivänäkin useissa maissa epämääräinen tai vanhentunut. Sanalle inkognito löytyisi suomen kielestä useita vakiintuneita synonyymejä, kuten peitenimi tai nimetön, mutta latinaan viittaavan termin käytön voi nähdä viittauksena maailmanlaajuiseen ja pitkäaikaiseen ongelmaan. Transsukupuolisuus ei nimittäin ole vain Tiborin, Noémin tai Unkarin päänaiva, sillä sukupuolen moninaisuutta on aina esiintynyt kaikkialla maailmassa. Onkin oikeutettua viitata jo antiikin aikana käytettyyn termiin *incognitus*, joka muistuttaa sukupuolten moninaisuuden olleen olemassaoleva asia jo vuosituhansia sitten.

Kissin tapa kuvata päähenkilön raskasta prosessia tajunnanvirtamaisen kerronnan avulla tarjoaa lukijalle mahdollisuuden havainnoida tapahtumia transsukupuolisen näkökulmasta. Teoksen intradiegeettinen

kertoja kuvaa ympäristöään ja kokemuksiaan hajanaisten havaintojen kautta, jotka sirpaleisuudessaan muodostavat kuvan mielen ja kehon jatkuvasta kamppailusta:

“Nojatuolin jalan ympärille kerääntyneitä hiuksia, pölypalloja, paperinpalasia, lasiovi puoliksi auki, lääkäri viikoittain keinonahkanojatuolissa, kirjoituspöydän, ikkunan ääressä. Vääntelen käsiäni, *haluaisin tietää, olenko oikeasti nainen vai mies* (Kiss 2021, 95).”

Teoksen minimalistinen tyyli tarjoaa tiiviin mutta epäkoherentin kuvauksen identiteettikriisistä kaksinapaisessa yhteiskunnassa. Toisistaan näennäisesti irralliset lauseet on usein eroteltu toisistaan järkähtämättömillä pisteillä, jolloin virkkeiden yhdistäminen ja niiden keskinäisen suhteen täydentäminen jää lukijan vastuulle. Kissin teoksen voikin nähdä haastavan lukijan eräänlaiseen vuoropuheluun, jossa vastaanottajan on pakko täyttää kerronnan aukot omilla ajatuksillaan ja muodostaa jonkinlainen mielipide vallitseviin sukupuolinormeihin.

Sanomaltaan *Inkognito* on raadollisen rehellinen: Nyky-yhteiskunta on kahtiajakautunut vanhakantaisiin sukupuolikäsityksiin, eikä siinä ole sijaa väliinputoajille. Tällaisia väliinputoajia ovat muiden muassa transsukupuoliset, transvestiitit, androgyynit sekä naiselliset miehet – kaikki termejä, joilla Tibor / Noémi kuvailee itseään.

Tibor Noé Kissin *Inkognito* kuvaa sukupuolen moninaisuuteen liittyvää problematiikkaa paitsi päähenkilön subjektiivisesta näkökulmasta, myös yhteiskunnallisella tasolla. Tiborin / Noémin kipuilu ahtaiden sukupuoliroolien maailmassa kuvastaa samaa tuskaa, jota moni muukin sukupuolivähemmistöön kuuluva joutuu kokemaan. Ongelmat eivät ole pelkästään identiteetin etsimiseen liittyviä kasvukipuja, vaan myös lakiin kirjatun eriarvoisuuden sietämistä.

Kirjailijan kotimaassa, Unkarissa, sukupuolen juridinen muuttaminen ei ole enää ollut sallittua vuoden 2020-lakimuutoksen jälkeen (<https://yle.fi/uutiset/3-11416014>). Myös Suomessa transsukupuolisten ihmisoikeudet jäivät toteutumatta, sillä tänä päivänäkin käytössä oleva translaki edellyttää juridisen sukupuolensa muuttavia transsukupuolisia luopumaan lisääntymiskyvystään. Pakkosterilisaatio on jäännös vanhakantaisesta ja virheellisestä käsityksestä, jonka mukaan transsukupuolisuus on periytyvä mielenvikaisuudeksi luokiteltava sairaus. Nykypäivän tiedoilla ymmärretään jo, että laki perustuu täysin vanhentuneeseen tietoon. Vaatimus lisääntymiskyvyttömyydestä ei kuitenkaan ole vielä poistunut sukupuolenkorjausprosessista. Tällaisten epäinhimillisten lakien ja päivitystä vaativien sukupuolikäsitysten vuoksi on tärkeää, että *Inkogniton* kaltaisia kulttuurituotteita luodaan. On toivottavaa, että Kissin teos haastaa lukijan lisäksi kokonaisen yhteiskunnan pohtimaan arvomaailmaansa ja käsityksiään sukupuolen moninaisuudesta.

Kiss, Tibor Noé (2021) *Inkognito*. suom. Saarni Laitinen, Kustantamo S&S, Helsinki.

Unkarin uudessa laissa ihmisellä on muuttumaton ”syntymäsuokupuoli” – henkilötodistuksen näyttäminen on transsukupuoliselle pelottava tilanne. Uutinen: <https://yle.fi/uutiset/3-11416014>. Viitattu 14.3.2021.

Mirva Karkinen on helsinkiläinen kirjabloggaaja, joka opiskelee kirjallisuustiedettä Jyväskylän yliopistossa.